

ชาร์ล คายส์

มิตรสหายของชาวไทย

60 ปี ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

A black and white portrait of a man with short hair and glasses, smiling. He is wearing a dark, short-sleeved shirt with a traditional Thai knot (Phra) at the collar. The background is a blurred outdoor setting with trees and a path.

ชาร์ล คายส์

มิตรสหายของชาวไทย

พิมพ์ในโอกาสครบรอบ 60 ปี

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชาร์ล คายส์

มิตรสนิทของชาวไทย

บรรณาธิการต้นฉบับ: วสันต์ ปัญญาแก้ว

พิสูจน์อักษร: เสาวรีย์ ชัยวรรณ

พิมพ์ครั้งที่ 1: กุมภาพันธ์ 2567

จำนวน: 500 เล่ม

จัดพิมพ์โดย: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0 5394 3546 โทรสาร 0 5389 2209

ออกแบบ/พิมพ์ที่: หจก. วนิดาการพิมพ์
14/2 หมู่ 5 เทศบาลตำบลสันผีเสื้อ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
โทรศัพท์/โทรสาร 0 5311 0503-4

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ชาร์ล คายส์ มิตรสนิทของชาวไทย.-- เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2567.
272 หน้า.

1. นักมานุษยวิทยา. 2. คายส์, ชาร์ล เอฟ. I. ชื่อเรื่อง.

301.092

ISBN 978-616-398-921-5

สารบัญ

คำนำ	1
วสันต์ ปัญญาแก้ว	

รำลึกถึงอาจารย์คายส์	11
อมรา พงศาพิชญ์	

อุทิศครู: Professor Charles Keyes	17
นิติ ภาวัชรพันธุ์	

01	สนามในประวัติศาสตร์: นักมานุษยวิทยาอเมริกัน	25
	กับภูมิภาคอีสานในห้วงเวลาแห่งสงครามเย็น	
	ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี	

02	ปัญหาอีสาน การเมืองไทยร่วมสมัย:	59
	สิทธิ และเสียงของประชาชนที่หายไป	
	รัตนา โตสกุล	

03	โลกกว้าง ทางแคบ: สำนักและการเคลื่อนไหว	77
	ทางการเมืองของคนอีสานในทัศนะของคายส์	
	อนุสรณ์ อุณโณ	

04	จากชาวนาพุทธสู่ชาวบ้านผู้เจนโลก: การปรับตัวทางวัฒนธรรมในสังคมไทย	99
	ยศ สันตสมบัติ	

05	วงศาวิทยาการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ ของชาร์ล คายส์	143
	ประสิทธิ์ ลีปรีชา	

06	รัฐ การพัฒนาชนบทและการสืบทอดลักษณะ ความสัมพันธ์ทางสังคมในหมู่บ้าน ทางภาคเหนือของไทย	177
	ชยันต์ วรรธนะภูติ	

07	ครูบาศรีวิชัย พุทธศาสนาล้านนา และชาร์ล คายส์	243
	อานันท์ กาญจนพันธุ์	

	เกี่ยวกับผู้เขียน	261
--	-------------------	-----

05

วงศาวิทยาการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ ของชาร์ล คายส์

ประสิทธิ์ ลิปรีชา

บทนำ

ศาสตราจารย์ชาร์ล เอฟ คายส์ เป็น นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันที่ให้ความสนใจกับผู้ที่เป็กลุ่มทางสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจที่หลากหลายซึ่งเป็คนรากหญ้า ในการสร้างอำนาจเพื่อขับเคลื่อน ต่อรองและเปลี่ยนแปลงทางสังคม งานศึกษาของคayส์จึงเน้นที่ผู้คนในชนบทในภาคอีสาน การเคลื่อนไหวของชาวพุทธ รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ในบริบทของรัฐชาติซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาและหลอมรวมผู้คนในระดับรากหญ้าเหล่านี้เข้าสู่ความเป็นไทยที่เป็นสังคมกระแสหลัก สำหรับผลงานการศึกษา ด้านชาติพันธุ์ของคayส์เริ่มตั้งแต่ตอนที่ทำงานภาคสนามกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่จังหวัดมหาสารคาม นั่นคือเมื่อปี ค.ศ. 1966 คายส์ได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับชาติพันธุ์สัมพันธ์ชิ้นแรก

ชื่อ Ethnic Identity and Loyalty of Villagers in Northeastern Thailand ในวารสาร Asian Survey (Keyes, 1966) หลังจากนั้นคายส์ได้ศึกษาประเด็นชาติพันธุ์สัมพันธ์ในภาคเหนือ รวมถึงในประเทศเวียดนามเพิ่มเติม มีการตีพิมพ์ผลงานชิ้นอื่นๆ อย่างต่อเนื่องในเวลาต่อมา โดยเฉพาะบทความชิ้นสำคัญว่าด้วยแนวคิดทฤษฎีการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชีย เรื่อง The Peoples of Asia: Science and Politics in Ethnic Classification in Thailand, China and Vietnam ที่ตีพิมพ์ใน Journal of Asian Studies เมื่อปี 2002 (Keyes, 2002) นอกจากการศึกษาวิจัยและตีพิมพ์ผลงานเผยแพร่แล้ว ตลอดช่วงชีวิตการทำงานในมหาวิทยาลัย คายส์ยังมีบทบาทอย่างมากในการสร้างลูกศิษย์รุ่นใหม่ในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจำนวนมากเพื่อทำงานวิชาการด้านชาติพันธุ์ในสองภูมิภาคนี้ด้วย

กลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มชนที่มีชื่อเรียก วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ร่วมกัน (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2565) นอกจากลักษณะร่วมดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มคนในชาติพันธุ์เดียวกันแล้วยังกลายเป็นเกณฑ์ในการบ่งบอกความแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นด้วย อย่างไรก็ตาม ชื่อเรียก วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์มิได้มีความแก่นสารที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่มีความเป็นพลวัตและหลากหลาย กล่าวคือปรับเปลี่ยนไปได้เมื่อกาลเวลาผ่านไป หรือในบริบทที่พื้นที่หรือสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป ประการสำคัญคือการทำ ความเข้าใจความเป็นชาติพันธุ์ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องพิจารณาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์รอบข้าง หรือแม้แต่มลความสัมพันธ์กับรัฐชาติและบริบทที่เกี่ยวข้อง เป็นต้นว่า การพัฒนา กระแสนิยม กระแสโลกาภิวัตน์ และอื่นๆ ทั้งหมดนี้จะเป็นประเด็นชาติพันธุ์สัมพันธ์ (ethnicity) ดังที่ Erik Thomas ชี้ให้เห็นว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นประเด็นของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้คนที่เห็น

ว่าตัวเองมีความแตกต่างจากสมาชิกของกลุ่มอื่นซึ่งตัวเองมีความสัมพันธ์ด้วย” (2010: 16-17) กลุ่มชาติพันธุ์และชาติพันธุ์สัมพันธ์จึงแตกต่างจากคำอื่นที่มีการใช้กัน เป็นต้นว่า เชื้อชาติ ชนเผ่า ชนชาติและชนพื้นเมือง (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2565) ประเด็นเหล่านี้ล้วน เป็นคุณูปการจากการที่ผู้เขียนได้เรียนและอ่านจากผลงานของคายนส์ทั้งสิ้น

บทความนี้ผู้เขียนเน้นการทบทวนงานศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ในประเทศไทยและเพื่อนบ้านโดยศาสตราจารย์ชาร์ล เอฟ คายส์ นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ที่เริ่มต้นด้วยกระบวนการทัศน์การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์อย่างมีความเป็นพลวัต และต่อมาได้ขยายไปเป็นการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ในบริบทของรัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งส่งผลต่ออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในแต่ละประเทศและท้องถิ่น รวมถึงคุณูปการทางวิชาการของคายนส์ต่อนักวิชาการด้านชาติพันธุ์ในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะบทบาทการสร้างลูกศิษย์รุ่นใหม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเน้นการทำความเข้าใจวงศาวิทยาในการศึกษาชาติพันธุ์ของคายนส์

กระบวนการทัศน์การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์

สองกระบวนการทัศน์ที่ส่งอิทธิพลต่องานศึกษาชาติพันธุ์ของคายนส์คือ กระบวนการทัศน์การสร้างนิยม (constructionism) และเครื่องมือนิยม (instrumentalism) ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นพลวัตและหลากหลายของชาติพันธุ์สัมพันธ์ ซึ่งตรงกันข้ามกับกระบวนการทัศน์พื้นฐานนิยม (primordialism) (ดูในประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2565: 77-96) โดยเฉพาะงานศึกษาของนักมานุษยวิทยาอย่าง Edmund Leach¹ และ Michael Moerman รวมถึงจุดเปลี่ยนของการศึกษาชนเผ่ามาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์

¹ อาจารย์คายนส์ได้เล่าให้บรรดาลูกศิษย์ว่าเขาเคยเชิญ Edmund Leach มาบรรยายที่ Seattle โดยมาพักและคุยกันที่บ้านอย่างเป็นกันเอง

Edmund Leach เป็นนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษที่ทำงานภาคสนามในเขตภูเขาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพม่าในยุคที่เจ้าอาณานิคมอังกฤษปกครองพม่าอยู่ แทนที่จะศึกษาเฉพาะกลุ่มชาวคะฉิ่น Leach ดูที่ความสัมพันธ์ระหว่างชาวคะฉิ่น² กับชาวฉาน(ไทใหญ่)ที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน เขาพบว่าในบรรดาสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีการเลื่อนไหลหรือก้าวข้ามพรมแดนทางชาติพันธุ์ระหว่างความเป็นชาวคะฉิ่นกับชาวฉาน นั่นคือชาวคะฉิ่นเป็นคนบนพื้นที่สูง ทำไร่หมุนเวียน ปลูกข้าวไร่เป็นหลัก ย้ายถิ่นฐานบ่อยๆ นับถือผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สืบทอดบรรพบุรุษและความเชื่อผ่านฝ่ายผู้ชาย และเป็นสังคมที่ไม่มีระบบชนชั้นอย่างชัดเจน นั่นคือเป็นระบบแซ่ตระกูลเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่เป็นคนในพื้นที่ราบตามหุบเขา ตั้งชุมชนอยู่ถาวร ดำรงชีวิตด้วยการทำนา นับถือศาสนาพุทธ สืบทอดบรรพบุรุษและความเชื่อผ่านฝ่ายผู้หญิง และมีโครงสร้างทางสังคมที่เป็นระบบชนชั้น นั่นคือมีเจ้า ชุนนางและไพร่ เมื่อ Leach สืบค้นดูความสัมพันธ์ของทั้งสองกลุ่มในช่วงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา พบว่ามีการแต่งงานข้ามไปมา โดยเฉพาะในกรณีของผู้ชายคะฉิ่น หากเขาต้องการมีสถานภาพทางสังคมหรืออำนาจทางการเมืองที่ดีขึ้น เขาก็แต่งงานกับผู้หญิงฉานแล้วย้ายเข้าไปเป็นเขยในบ้านของฝ่ายหญิง โดยเฉพาะในครอบครัวของชนชั้นสูง แล้วในที่สุดก็กลายมาเป็นผู้ที่มีสถานภาพและตำแหน่งสูงในสังคมฉานได้ แต่เมื่อใดก็ตามที่เขาเห็นว่าความเป็นตัวตนของคะฉิ่นจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองมากกว่า เขาก็กลับมานับญาติกับพี่น้องในสายตระกูลของตัวเองที่เป็นคะฉิ่น ชุมชนคะฉิ่นที่ย้ายลงมาอยู่ในพื้นราบได้ปรับตัวมาทำนาและเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกับชาวฉาน ดังนั้น Leach จึงเรียกปรากฏการณ์ก้าวข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวว่าเป็นเรื่องของระบบการเมือง(ของชาติพันธุ์สัมพันธ์)บนพื้นที่สูง

² คะฉิ่น (Kachin) เป็นชื่อรวมที่เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยต่างๆ ในเขตพื้นที่ภูเขาคะฉิ่น ประกอบด้วยกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า จิงเผาะ มะหฺรุ ราวาง ลาซี อะซี วัคฺ และสิชู

ของพม่า นั่นคือสังคมกะฉิ่นมีความเป็นพลวัตและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับชาวฉานเพื่อนบ้าน ผู้ชายคนกะฉิ่นที่แต่งงานกับหญิงชาวฉาน หรือลูกที่เกิดจากการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์เหล่านั้น จะนิยามว่าตัวเองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไหน ก็ขึ้นกับว่าเขากำลังปฏิสัมพันธ์กับใครอยู่

งานศึกษาของ Michael Moerman ที่ทำกับชาวไทลื้อที่บ้านปิง (นามสมมุติของบ้านแพด) อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา Moerman ท้ามกลางความสัมพันธ์ทั้งภายในสังคมไทลื้อด้วยกันเอง และความสัมพันธ์ที่ไทลื้อมีกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่พวกเขาปฏิสัมพันธ์ด้วยในชีวิตประจำวัน ชาวไทลื้อจะนิยามหรือแสดงออกถึงตัวตนความเป็นลื้อเมื่อใดนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือบริบทเป็นสำคัญ นั่นคือในบริบทที่อยู่ท่ามกลางคนลื้อด้วยกันเอง กลุ่มย่อยของพวกเขาจะนิยามตัวเองว่าเป็นไทลื้อจากบ้านนั้นบ้านนี้ หรือไทลื้อที่เป็นลูกหลานสายเมืองพงหรือเมืองลำ ซึ่งเป็นเมืองต้นทางที่บรรพบุรุษของชาวไทลื้อถูกกวาดต้อนมาอยู่ที่เชียงคำ แต่ในบริบทที่เขาสัมผัสกับคนไทยวนหรือคนเมือง เขาก็จะนิยามว่าตัวเองเป็นคนลื้อ แต่ถ้าปฏิสัมพันธ์กับคนไทยภาคกลางและภาคอื่นๆ ของประเทศ พวกเขาก็จะนิยามว่าตัวเองเป็นคนเหนือ ยิ่งเมื่อปฏิสัมพันธ์กับคนจีนและกลุ่มชนบนภูเขาอื่นๆ คนลื้อจะนิยามว่าตัวเองเป็นคนไท การที่ชาวไทลื้อจะนิยามความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์ว่าตัวเองเป็นใครจึงขึ้นอยู่กับว่าในบริบทหรือสถานการณ์นั้นเขากำลังปฏิสัมพันธ์กับใครอยู่ ดังนั้น นักวิจัยจึงต้องค้นหาเกณฑ์ที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้กำหนดความแตกต่างระหว่างตัวเองกับคนอื่น (Moerman, 1965: 1224-1225)

นอกจากงานศึกษาของทั้งสองคนข้างต้นจะให้ความสำคัญกับ “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” ในลักษณะที่มีความเป็นพลวัตและหลากหลายทางอัตลักษณ์แล้ว การถกเถียงกันในยุคกลางคริสต์ทศวรรษ 1960 นั้นยังนำมาซึ่งจุดเปลี่ยนของการศึกษาชนเผ่า (tribe) มาเป็นชาติพันธุ์สัมพันธ์ (ethnicity) ด้วย นั่นคือข้อถกเถียงเกี่ยวกับเกณฑ์กำหนดความเป็นกลุ่มชนที่ตายตัวและไม่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน โดย Raul Naroll (1964)

เสนอ 6 ประการในการกำหนดความแตกต่างหรือลักษณะตัวตนทางชาติพันธุ์ นั่นคือการกระจายลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรม (traits distributions) ความเชื่อมโยงด้านอาณาเขต (territorial contiguity) การจัดองค์กรทางสังคม (political organization) ภาษา (language) การปรับตัวทางนิเวศวิทยา (ecological adjustment) และโครงสร้างของชุมชนท้องถิ่น (local community structure) ซึ่งเป็นหน่วยยึดทางวัฒนธรรม (cultural bearing units) แต่ Michael Moerman (1965) โต้แย้งว่าการศึกษากลุ่มชนที่อยู่ในสังคมที่มีความศิวิไลซ์และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มรอบข้างอยู่ตลอดนั้น ต้องพิจารณาถึงความเปราะบางและความหลากหลายในการนิยามตัวเองเพื่อให้ต่างจากคนอื่น โดยจากการศึกษาคนไทลื้อที่อำเภอเชียงคำในจังหวัดพะเยา Moerman นำเสนอว่านักมานุษยวิทยาซึ่งเป็นคนนอกจะต้องค้นหาเกณฑ์ที่คนชาติพันธุ์นำมาใช้กำหนดความแตกต่างระหว่างตัวเองกับคนอื่นที่ปฏิสัมพันธ์ด้วย ดังได้กล่าวแล้วในย่อหน้าก่อนหน้านี้ แทนที่จะยึดเอาลักษณะทางวัฒนธรรมเป็นเกณฑ์กำหนดหรือนิยามความแตกต่างทางชาติพันธุ์แบบที่ Naroll เสนอ ซึ่งนั่นเป็นการหาเกณฑ์กำหนดความแตกต่างโดยนักมานุษยวิทยาที่เป็นคนภายนอกเอง

สำหรับคายส์แล้ว เขาได้ต่อยอดผ่านการบรรยายในชั้นเรียนและการสนทนาในโอกาสต่างๆ อยู่ตลอดว่า การศึกษาความเป็นกลุ่มชนเผ่าและกระบวนการนี้ในการศึกษากลุ่มชนแบบพื้นฐานนิยมได้ยุติลงในที่ประชุมวิชาการว่าด้วยปัญหาของการศึกษาชนเผ่าในการประชุมวิชาการฤดูใบไม้ผลิของสมาคมนักชาติพันธุ์วิทยา ประจำปี ค.ศ. 1967 (The Problem of Tribe: The 1967 Annual Spring Meeting of Ethnological Society) ที่เมือง Seattle ทั้งนี้ งานศึกษาและวิวาทะทางวิชาการดังกล่าวส่งอิทธิพลต่องานศึกษาชาติพันธุ์ของคายส์ในเอเชียอาคเนย์อย่างมากในเวลาต่อมา ด้วยการมองชาติพันธุ์สัมพันธ์อย่างมีความเปราะบาง

ชาติพันธุ์สัมพันธ์และพลวัตอัตลักษณ์

บ้านหนองตื้นในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่คายส์ทำงานวิจัยภาคสนามระหว่างปลายปี ค.ศ. 1962 ถึงเดือนเมษายน 1964 เป็นหมู่บ้านชาติพันธุ์ลาว นับเป็นส่วนหนึ่งของการเริ่มต้นงานศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ของคายส์ เพราะเขาสนใจวิถีชีวิตของชาวนาที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบริบทของประเทศไทย (Keyes, 1967b) ในปีเดียวกันนั้นเองคายส์ได้ตีพิมพ์หนังสือ *Isan: Regionalism in Northeastern Thailand* ที่เน้นความเป็นภูมิภาคนิยมทางชาติพันธุ์ (ethnoregionalism) บนพื้นฐานของความเป็นชาติพันธุ์ลาวกับความสัมพันธ์กับรัฐส่วนกลางในบริบทของกระบวนการสร้างชาตินิยมไทย (Keyes, 1967a)

ที่ภาคเหนือ คายส์และภรรยา(คุณเจน)ได้เริ่มทำงานวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาที่อำเภอแม่สะเรียง รวมถึงอำเภอแม่ลาน้อยและอำเภอเมืองในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่างปี ค.ศ. 1967 ถึง 1968 และอีกครั้งหนึ่งระหว่างปี ค.ศ. 1972 ถึง 1973 และปี ค.ศ. 1991 กับปี ค.ศ. 2011 เน้นการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ไต(ไทใหญ่)กับชาวเขาเผ่าต่างๆ (Keyes, 1969) แต่ผลงานชิ้นสำคัญคือการชวนเพื่อนนักวิชาการที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในประเทศไทยและพม่าให้เขียนบทความนำเสนอในงานประชุมวิชาการ หาบบทความเพิ่มจากเครือข่ายที่มีอยู่แล้วจัดพิมพ์เป็นหนังสือรวมบทความขึ้น ชื่อ *Ethnic Adaptation and Identity: The Karen on the Thai Frontier with Burma* (1979) ซึ่งคายส์ย้ำชัดว่าเพื่อเป็นการก้าวพ้นไปจากวิธีคิดที่เน้นสิ่งผูกพันพื้นฐาน (primordial attachment) ในการกำหนดความเป็นชาติพันธุ์ เขาจึงให้ความสำคัญกับความหลากหลายและความเป็นพลวัตของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ โดยนำเอากระบวนการทัศน์ในการศึกษาชาติพันธุ์ของ Edmund Leach ที่ศึกษาความแตกต่างและการปรับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวคะฉิ่นกับชาวนาน

ในเขตภูเขาทางภาคเหนือของพม่า ก็นำเอางานศึกษาของ Michael Moerman (1656 และ 1968) ที่ศึกษาอัตลักษณ์ของชาวไตลื้อในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งข้อโต้แย้งของ Moerman ต่องานของ Rauol Naroll (1964 และ 1968) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงวิชาการมานุษยวิทยาที่ศึกษาด้านชาติพันธุ์ ในยุคคริสต์ทศวรรษ 1960 รวมถึงงานของ Fredrik Barth (1969) ที่ให้ความสำคัญกับการนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์โดยคนชาติพันธุ์เอง ตามพื้นฐานของรากเหง้าและพื้นเพของตัวเอง (Keyes, 1971: 3)

Keyes ชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงไม่ได้ถูกกำหนดมาจากการมีความเชื่อและภาษาพูดเดียวกันเท่านั้น หากแต่มาจากตำนานและเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ทำให้คนกะเหรี่ยงมีความแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อนบ้านอื่นๆ (1971: 11) นอกจากนั้นแล้วชาวกะเหรี่ยงในฐานะที่เป็นกลุ่มที่ด้อยอำนาจกว่าในทางการเมืองและสังคมในบริบทของรัฐไทยและรัฐพม่า ยังมีการปรับตัวและเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปตามนโยบายการผสมกลมกลืนของรัฐและความสัมพันธ์ที่พวกเขามีกับคนไทยและพม่าที่เป็นสังคมกระแสหลัก โดยเฉพาะท่ามกลางความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทของความสัมพันธ์ที่มีกับรัฐและสังคมไทย “ชาวกะเหรี่ยง รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในรัฐไทย ไม่ได้เลือกกระหว่างยอมถูกผสมกลมกลืนและแยกตัวออกไปอย่างสุดโต่ง หากแต่ยังคงความเป็นกะเหรี่ยงในวิถีชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันก็แสดงออกถึงเป็นไทยในบางบริบททางสังคมที่มีความจำเป็น” (1971: 22)

ระหว่างปี 1972-1974 ที่คายส์ได้มาเป็นนักวิชาการอาคันตุกะที่คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากการสนทนากับเพื่อนนักวิชาการและเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมไทยมากขึ้น โดยเฉพาะคำว่า “ชาติ” ในภาษาไทย จากนั้นคายส์ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นบทความวิชาการเชิงแนวคิดว่าด้วยชาติพันธุ์ เน้นการโต้แย้งกับข้อสรุปของ Leach ในการศึกษาชาวคะฉิ่นที่ว่าวัฒนธรรมหรือสังคมหนึ่งประกอบขึ้นด้วยรูปแบบทางวัฒนธรรมที่ตายตัวนั้นไม่มี

ความเหมาะสมโดยสิ้นเชิง (1954: 281) และงานศึกษาของ Barth ที่สรุปประเด็นพรมแดนทางชาติพันธุ์เอาไว้ว่า ลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ควรพิจารณาที่ความเกี่ยวพันหรือผลที่เกิดขึ้น มากกว่าลักษณะพื้นฐานและความจำเพาะขององค์กรทางชาติพันธุ์ (1969: 11) โดยคายส์ได้ชี้ให้เห็นว่าความหมายของชาติพันธุ์ในสังคมไทยแตกต่างจากแนวคิดของตะวันตก กล่าวคือ คำว่า “ชาติ” ในภาษาไทยซึ่งรากศัพท์มาจาก “ชา-ติ” หรือ “ชา-ตะ” หมายถึงการเกิด ซึ่งในวิธีคิดของคนไทยนั้นการที่คนจะมากเกิดเป็นคนอย่างไร (เป็นคนดีหรือไม่ดี) ในชาตินั้นขึ้นอยู่กับกรรมที่ตัวเองกระทำในชาติที่ผ่านมา กระนั้นก็ตาม อีกส่วนหนึ่งยังขึ้นอยู่กับการทำงานของเจ้าตัวต่อสังคมในชาตินี้ด้วย ประการสำคัญคือชาติของแต่ละคนย่อมมีลักษณะร่วมกับคนอื่นซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นกลุ่มเดียวกันนั้น หากแต่หลากหลายกลุ่มได้

จากความหมายของ “ชาติ” ดังกล่าว คายส์จึงชี้ให้เห็นว่าแตกต่างจากคำว่า *ethnikos* และ *ethnos* ในภาษากรีกที่เป็นรากศัพท์ของคำว่า *ethnic* ซึ่งใช้กันอยู่ในปัจจุบัน คำนี้ในภาษากรีกหมายถึงคนนอกศาสนา(คริสต์) (Eriksen, 2010: 4) ทั้งนี้ คายส์ได้ขยายคำว่า “ชาติ” และความหมายในสังคมไทย ด้วยการนำเสนอถึงแนวคิดที่ว่าด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ว่า ความผูกพันพื้นฐาน (*primordial attachment*) ซึ่งเป็นคุณลักษณะทางวัฒนธรรมบางอย่างที่ผู้คนมักจะเลือกมาเป็นเกณฑ์กำหนดความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะการสืบทอดเชื้อสายที่ตัวเองเกิดมา (นอกเหนือจากความเป็นเพศชายหรือหญิง ลักษณะทางสรีระ เวลาหรือราศีเกิด สถานที่เกิด) คายส์ได้ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดที่ว่าด้วยกลุ่มชาติพันธุ์สัมพันธ์โดยตรงกับความคิดเรื่องการมีเชื้อสายร่วมกัน (1976: 204) นั่นคือ “สิ่งที่เป็นประเด็นรวมของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้อยู่ที่การมีรูปแบบทางวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน หากแต่ขึ้นอยู่กับความคิดว่าด้วยการมีเชื้อสายเดียวกันมากกว่า” (1976: 206)

คายส์ได้ยกเอาหลายตัวอย่างมาสนับสนุนข้อเสนอของตัวเอง ดังเช่นกรณีที่หลายสภากษัตริย์ในอเมริกาที่นำเอา “สายเลือด” มาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดว่าใครบ้างที่เป็น มาชิกของเผ่า กรณีงานศึกษาของ Moerman ที่คนลื้อในบ้านปิงนำเอาเชื้อสายมาจำแนกความแตกต่างระหว่างตัวเองกับคนไทยวนไทใหญ่ ลาวและอื่นๆ เช่นเดียวกับงานศึกษาของ Marlowe ที่ศึกษาชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเชียงใหม่ กรณีงานศึกษาของ Forster เกี่ยวกับคนมอญ กรณีศึกษาของคายส์เองเกี่ยวกับคนลาวหรือคนอีสาน และกรณีงานศึกษาของ Skinner กับคนอื่นๆ เกี่ยวกับสังคมจีนในประเทศไทย (อ้างใน Keyes, 1976: 205-206)

คายส์ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) ต่างกับกลุ่มเชื้อชาติ (race) ตรงที่ไม่มีลักษณะของการกีดกันกลุ่มอื่นออกไป แต่เป็นการจัดลำดับขั้นของความสัมพันธ์เพื่อหาจุดร่วมในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะของการรวมเข้าไว้อันเนื่องมาจากการที่ผู้คนในกลุ่มของตัวเองมีเชื้อสายเดียวกัน (Keyes, 1976: 206) ทั้งนี้ คายส์ยืนยันว่าลักษณะทางวัฒนธรรมมิได้เป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์เสมอไป ดังตัวอย่างของภาษาพูดที่ผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ร่วมเชื้อสายเดียวกัน อาจไม่ได้ใช้ภาษาเดียวกันในการสื่อสารกันและเสมอไป สำหรับคายส์แล้วประเด็นทางวัฒนธรรมอาจนำมากำหนดความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันได้ในบางบริบทหรือสถานการณ์ของความสัมพันธ์ แต่ความผูกพันร่วมที่สืบเชื้อสายเดียวกันซึ่งได้มาจากการเกิดต่างหากที่เป็นลักษณะร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ (Keyes, 1976: 209)

อย่างไรก็ตาม ต่อมาคายส์ได้ขยายความหมายของลักษณะการสืบเชื้อสายร่วม (shared descent) ที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมทางชาติพันธุ์ว่าไม่ได้หมายถึงเพียงกลุ่มเครือญาติที่สามารถสืบเชื้อสายย้อนกลับไปถึงบรรพบุรุษร่วมคนเดียวได้เท่านั้น หากแต่หมายถึงความเชื่อมโยงถึงบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สถาปนาผ่านเรื่องเล่าว่าด้วยกำเนิด การเคลื่อนย้ายและการถูกย้าย

โดยน้ำมือของคนอื่น เรื่องเล่าเหล่านั้นมักถูกถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่องของพ่อแม่ ผู้อาวุโสและผู้เฒ่าในรูปแบบของเพลง นิทาน พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อรำลึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การแสดงละคร งานศิลปะและการบันทึกประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (Keyes, 1997: 153)

ชาติพันธุ์สัมพันธ์ในบริบทของรัฐชาติ

แม้คายส์จะให้ความสนใจกับบทบาทของรัฐบาลต่อผู้คนในท้องถิ่นที่เขาศึกษามาตั้งแต่ยุคต้นคริสต์ทศวรรษ 1960 ที่เขาเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อทำวิทยานิพนธ์ที่จังหวัดมหาสารคาม แต่การเน้นบทบาทและอิทธิพลของรัฐบาลต่อชาติพันธุ์สัมพันธ์เริ่มเห็นเด่นชัดขึ้นในยุคต้นคริสต์ทศวรรษ 1990 ด้วยเพราะในระดับของปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นเป็นยุคหลังสงครามเย็นหรือการเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปิดพรมแดนของประเทศในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ตอนบน รวมถึงประเทศจีน ที่ส่งผลต่อการเดินทางหรือเคลื่อนย้ายของผู้คน สินค้า ข้อมูลข่าวสารและอุดมการณ์ข้ามพรมแดนรัฐชาติ ขณะเดียวกันในระดับของแนวคิดทฤษฎี แนวคิดเทคโนโลยีแห่งอำนาจ(ของรัฐ) ของ Cohn และ Dirks (1988) Benedict Anderson (1991) และ Michael Foucault ซึ่งเป็นนักวิชาการสายวิพากษ์รัฐ ได้ส่งอิทธิพลอย่างมากต่องานศึกษาชาติพันธุ์ของคายส์

ระหว่างปี ค.ศ. 1990 และ 1991 คายส์ได้มีโอกาสเดินทางไปเยี่ยมและศึกษาชุมชนลื้อที่สิบสองปันนาในมณฑลยูนนานของประเทศจีน เมืองสิงและหลวงพระบางในประเทศลาว และที่อำเภอเชียงคำของจังหวัดพะเยากับอำเภอท่าวังผาของจังหวัดน่านในภาคเหนือของประเทศไทย คายส์ตั้งคำถามเช่นเดียวกันกับ Michael Moerman (1965) ที่ว่า ชาวลื้อคือใคร? โดยเขาได้โต้แย้งกับงานของ Moerman ว่าเมื่อพิจารณาในบริบทข้ามชาติแล้วอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มิได้สัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางวัตถุและลักษณะทางภาษา

แต่อย่างใด กับทั้งการที่จะเข้าใจอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นมิใช่เพียงการพิจารณาที่ความสัมพันธ์ที่เรามีกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่เท่านั้น หากแต่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะพิจารณาถึงบทบาทของชาติพันธุ์ที่พวกเขาอยู่ด้วย คายส์เสนอข้อค้นพบใหม่ว่า ชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นการก่อรูปขึ้นด้วยการสะท้อนหรือไตร่ตรองในสำนึกมรดกทางวัฒนธรรมของผู้คนในบริบทของนโยบายชาติพันธุ์ของรัฐที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ นอกจากนี้ยังเป็นความเชื่อมโยงที่กลุ่มชาติพันธุ์มีข้ามพรมแดนของชาติด้วย (Keyes, 1992: ii)

คายส์ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่ขาดหายไปจากการศึกษาชาวลื้อของ Moerman ที่บ้านปิงในอำเภอเชียงคำ คือ ชาวลื้อมองตัวเองอย่างไรในความสัมพันธ์ที่มีกับรัฐไทย รวมถึงในกรณีของชาวลื้อที่อยู่ในรัฐลาวและรัฐจีน จากการเดินทางไปศึกษาชาวลื้อในสามประเทศ คายส์พบว่าอัตลักษณ์ความเป็นลื้อถูกสร้างขึ้นในแนวทางที่ค่อนข้างจะแตกต่างกันออกไป เพราะความเป็นชาติพันธุ์ของพวกเขาถูกก่อรูปขึ้นภายในวัฒนธรรมประจำชาติที่ค่อนข้างจะแตกต่างกัน (Keyes, 1992: 4) คายส์เห็นว่าความสัมพันธ์ทางสังคมในโลกสมัยใหม่นั้น กลไกทางการเมืองของรัฐในการสร้างและปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมต่อผู้คนในประเทศเป็นปัจจัยที่มีนัยอย่างสำคัญต่อความเป็นชาติพันธุ์ เพราะนั่นคือเทคโนโลยีของอำนาจที่แต่ละรัฐชาติใช้ในกระบวนการสำนึกหรือจินตนาการร่วมในความเป็นชาติเดียวกัน (Anderson, 1991) คายส์ได้นำเสนอรายละเอียดกรณีชาติพันธุ์สัมพันธ์ของชาวลื้อในสามประเทศ กรณีแรก ประเทศไทย คายส์ได้ทบทวนบทบาทของรัฐไทยในการขยายอำนาจทางการเมืองการปกครองและวัฒนธรรมเข้าสู่ท้องถิ่น โดยในกรณีของภาคเหนือซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ทั้งในพื้นที่ราบและบนพื้นที่สูง ในทัศนะของรัฐส่วน ลาวแล้วชาวลื้อเป็นหนึ่งในกลุ่มของคนที่ถูกภาษาตระกูลไท พวกเขาไม่ได้ถูกมองว่าเป็นชนกลุ่มน้อยอย่างกลุ่มชาวเขาในชุมชนบนพื้นที่สูงทางภาคเหนือ เข้าสู่คริสต์ทศวรรษ 1970 ที่เริ่มเกิดความนิยมในการท่องเที่ยวทางภาคเหนือของประเทศไทย วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชาวลื้อเริ่มถูกนำเสนอเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ในบริบท

ดังกล่าวคายส์พบว่า ไม่ว่าจะเป็นในทัศนะของคนลื้อเองหรือผู้คนสังคมไทย ชาวลื้อกลายเป็นหนึ่งในกลุ่มชาวเขาและชนกลุ่มน้อย ดังที่พิพิธภัณฑที่เมืองน่านนำเสนอให้ลื้อเป็นคนกลุ่มน้อย ด้วยเหตุผลเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในการท่องเที่ยว โดยเฉพาะกรณีของบ้านหนองบัวที่อำเภอท่าช้างผา และต่อมาคนลื้อที่เชียงคาก็นำเสนอความเป็นลื้อผ่านผ้าทอและอาหารเพื่อการท่องเที่ยวด้วย ดังนั้น กับคำถามที่ว่าชาวลื้อคือใคร? สำหรับคายส์แล้ว ชาวลื้อเป็นผู้คนที่นำเสนอความเป็นของแท้จริง (authenticity) ในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถขายได้ ด้วยการจัดแสดงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น การทำพิธีกรรมรำลึกวีรบุรุษของตนเองและการนำเสนอหัตถกรรมฝีมือต่อสาธารณะ (Keyes, 1992: 18)

กรณีที่สอง ประเทศจีน แม้ชาวไทลื้อในสิบสองปันนาจะนิยามตัวเองว่าเป็นไตลื้อ แต่ภายใต้นโยบายการสำรวจและจำแนกกลุ่มชนชาติ (nationality) ในประเทศจีนภายหลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์เข้าปกครองประเทศเมื่อปี ค.ศ. 1949 ได้จัดคนไทลื้อที่สิบสองปันนา รวมทั้งคนไทไตคังและที่เรียกตัวเองตามเมืองต่างๆ ให้เป็นกลุ่มชนชาติไต (Dai minzu) ซึ่งเป็น 1 ใน 56 ชนชาติในประเทศจีน การนิยามและแสดงอัตลักษณ์ของไทลื้อกลุ่มและเมืองต่างๆ ในประเทศจีนก็มีความแตกต่างกันออกไปด้วย ประการสำคัญคือคายส์พบว่า วัฒนธรรมการแสดงและหัตถกรรมที่ชาวไทลื้อในเมืองเชียงรุ่งนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวชาวจีนที่นั่นไม่ต่างจากที่เขาพบในหมู่คนไทลื้อที่เชียงใหม่ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการจัดแสดงและผลิตขึ้นมาใหม่เพื่อตอบสนองต่อความใคร่เห็นของนักท่องเที่ยวชาวจีนมากกว่า ไม่ได้เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทลื้อแต่อย่างใด แต่เพิ่งถูกสร้างขึ้นหลังจากการสร้างประเทศจีนโดยพรรคคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ยุคต้นคริสต์ทศวรรษ 1950 เป็นต้นมา สำคัญคืออัตลักษณ์ของชาวไทลื้อในสิบสองปันนาเป็นคน “ไต” ที่เป็นชนชาติส่วนน้อยในการรับรู้ของชาวจีนและรัฐจีน หญิงไทลื้อถูกนำเสนอให้เป็นภาพลักษณ์ของความเฝ้าหวงต่อนักท่องเที่ยวชาวจีน แต่สำหรับคนไทยที่ไปจากประเทศไทย

ความเป็นไทลื้อถูกนำเสนอในภาพลักษณ์ของจิตวิญญาณแห่งความเป็นไทแท้แบบดั้งเดิม

กรณีที่สาม ประเทศลาว แต่เดิมที่เมืองในที่ราบต่างๆ ทางภาคเหนือของลาวเป็นที่ตั้งชุมชนของชาวไทกลุ่มย่อยต่างๆ ความเป็นลื้อจึงถูกจัดให้เป็นกลุ่มย่อยของทั้งกลุ่มคนไทและคนลาว หลังจากทีลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 1954 รัฐบาลได้จัดแบ่งกลุ่มชนต่างๆ ในประเทศลาวอย่างหยาบๆ เป็น ลาวลุ่ม ลาวเทิงและลาวสูง ชาวลื้อถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มลาวลุ่ม ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี 1975 ที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้าครอบครองอำนาจแทน ยังคงใช้แนวคิดการแบ่งออกเป็นสามกลุ่มแบบเดิม แต่เข้าสู่ทศวรรษ 1980 เริ่มมีการสำรวจและจัดแบ่งกลุ่มใหม่เป็น 68 ชนเผ่า ต่อมาลดเหลือประมาณ 40 กว่าชนเผ่า จากการลงภาคสนามที่เมืองสิงในแขวงหลวงน้ำทา คายส์พบว่าคนลื้อที่นั่นนิยามว่าตัวเองเป็นคนไทเหนือ เพราะมีตัวเขียนที่ต่างจากคนลื้อและคนลาว วัฒนธรรมของชาวลื้อที่เมืองสิงเริ่มกลายเป็นจุดขายในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจากประเทศจีน สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติอื่นๆ ที่เข้ามาในหลวงพระบาง หมู่บ้านลื้อผานมกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นลื้อผ่านผ้าทอ

กับคำถามที่ว่าชาวลื้อคือใคร? สำหรับคายส์แล้ว ไม่อาจกล่าวได้ว่าชาวลื้อเป็นกลุ่มชนที่ประกอบสร้างขึ้นด้วยลักษณะทางภาษาและวัฒนธรรมที่ตายตัว และไม่ได้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย แต่เป็นการจัดกลุ่มที่หลากหลายซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์นิยามตัวเองและคนอื่น ความเป็นลื้อจึงมีความหมายที่ค่อนข้างแตกต่างกันออกไป แต่ละอัตลักษณ์ความเป็นลื้อถูกนำเสนอในความเป็นชาติพันธุ์ในประเด็นที่มีความแตกต่างกัน ชาวลื้อในท้องถิ่นต่างๆ เรียกตัวเองว่าลื้อเพราะคนรอบข้างเรียกพวกเขาในชื่อนี้ อัตลักษณ์ความเป็นลื้อเริ่มแตกต่างกันออกไปเมื่อพวกเขาได้รับอิทธิพลจากนโยบายของรัฐในการจัดกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละประเทศ กับทั้งการเข้ามาของการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิด “อัตลักษณ์ที่ขายได้” ที่หลากหลายและไหลลื่นในแต่ละท้องถิ่น คายส์จึงสรุป

ว่า ความเป็นลื้อไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเพียงการกล่าวอ้างถึงอัตลักษณ์ของ คนลื้อที่พวกเขาต้องการหรือยึดถือ หรืออัตลักษณ์ใดก็ตามที่พวกเขายืนยันหรือ ถูกใส่ให้โดยคนอื่น หรือการตีความถึงมรดกทางวัฒนธรรมของความเป็นลื้อ หรือความทรงจำทางสังคมเกี่ยวกับบรรพบุรุษที่อยู่ในเขตปกครองอิสระ แต่ขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะของท้องถิ่นและประเทศ ซึ่งคายนส์สรุปว่า ความเป็นชาติพันธุ์ ย่อมนำมาซึ่งการต่อรองอยู่เสมอ และบางครั้งอาจต้องดิ้นรน ต่อความหมาย ที่เป็นมรดกตกทอดมายาวนาน (Keyes, 1992: 49)

จากการศึกษาชาวไทลื้อข้างต้น คายส์ได้ขยายประเด็นความสนใจ มาที่ชนชาติไท ด้วยการวิพากษ์ว่างานศึกษาเกี่ยวกับชนชาติไทยซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่เอเชียอาคเนย์ตอนบนกับภาคใต้ของจีนและทางตะวันออกเฉียงเหนือ ของอินเดียในช่วงที่ผ่านมา มักจะอนุมานว่าชนชาติไทยเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษา ตระกูลเดียวกันและมีลักษณะทางชาติพันธุ์บางอย่างที่คล้ายกัน โดยเฉพาะ งานศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาลไทย สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ภายใต้ “โครงการวิจัยวัฒนธรรมชนชาติไท” แต่สำหรับคายนส์แล้ว เพื่อค้นหา “ความเป็นไทย” ในการตอบคำถามที่ว่า ชนชาวไทคือใคร? ด้วยการใช้นวนคิดเทคโนโลยีแห่งอำนาจของสำนัก Foucault (Cohn และ Dirks 1988) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ คายส์ นำเสนอว่า ท่ามกลางความหลากหลายของคนไทกลุ่มย่อยต่างๆ ที่เรียกตัวเอง และพูดภาษาถิ่นที่แตกต่างกัน การยอมรับในความเป็นผู้ร่วมวงศาคุณาญาติ ไม่ได้เป็นผลจากการที่มีตระกูลภาษาพูดเดียวกันหรือคุณลักษณะทางภาษา ทางชาติพันธุ์เดียวกัน แต่เป็นกระบวนการทางชาติพันธุ์และรัฐชาติที่ถูก ปฏิบัติการโดยการสร้างขึ้นของรัฐชาติและการเคลื่อนย้ายอย่างเข้มข้นของผู้คน สินค้าและข้อมูลข่าวสารข้ามพรมแดนของรัฐชาติในภูมิภาคนี้ (Keyes, 1995: 136-137)

คายส์ได้นำเสนอให้เห็นว่าแม้ชนชาติไทจะมีประวัติศาสตร์ร่วมในรูปแบบเรื่องเล่าและระบบตัวเขียนที่บันทึกเอาไว้ในรูปแบบของตำนาน พงศาวดารและจดหมายเหตุ แต่กลับเป็นรัฐชาติไทยสมัยใหม่ต่างหากที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการสร้างวงศาความชาติใหม่ในหมู่คนไทในภูมิภาค กล่าวคือ นับตั้งแต่การมีนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลไทยที่พยายามขยายความเป็นมหาอาณาจักรไทยไปยังกลุ่มคนไทในภูมิภาคนี้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง กับทั้งหลังยุคสงครามเย็น (ช่วงปลายคริสต์ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา) ที่มีนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าด้วยการเปิดพรมแดนรัฐชาติให้ผู้คนข้ามไปมาหาสู่กันสะดวกมากขึ้น นอกจากนักวิชาการและเจ้าในราชวงศ์ที่เดินทางไปค้นคว้าประวัติศาสตร์และเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับคนไทกลุ่มต่างๆ ในประเทศจีน อินเดียและเวียดนามแล้ว การเคลื่อนย้ายของสินค้า การฟื้นฟูและร่วมมือในการเผยแผ่ศาสนาพุทธ รวมถึงสื่อสมัยใหม่อย่างรายการสารคดีและละครทีวีต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีผลในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยของรัฐชาติไทยไปยังคนไทกลุ่มต่างๆ ในภูมิภาค ดังคำสรุปของคายส์ที่ว่า กับคำถามที่ว่าชนชาติไทคือใคร? นั้น พวกเขาเป็นผู้คนที่ถูกสร้างขึ้นทั้งโดยคนอื่นและโดยตัวเอง เป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นซึ่งต้องได้รับการตรวจสอบ ไม่ใช่ดูเพียงที่สาระสำคัญบางอย่างที่ทำให้ชนชาติไทมีความแตกต่างออกไปจากกลุ่มคนอื่น (Keyes, 1995: 152)

ผลงานอีกชิ้นหนึ่งของคายส์ที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์สัมพันธ์ในเอเชียอาคเนย์ คือ The Peoples of Asia: Science and Politics in the Classification of Ethnic Groups in Thailand, China, and Vietnam (Keyes, 2002) ซึ่งเป็นบทความที่ทบทวนถึงแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการชาวตะวันตกในการจำแนกความแตกต่างของกลุ่มชนในภูมิภาคเอเชีย กับอิทธิพลของสำนักคิดเหล่านั้นที่มีต่อการกำหนดนโยบายด้านชาติพันธุ์ของรัฐไทย รัฐจีนและรัฐเวียดนามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คายส์พบว่าทั้งสองทฤษฎีและสองสำนักคิดด้วยกัน

ทฤษฎีแรกที่พยายามอธิบายความแตกต่างของผู้คนในเอเชียด้วยการอ้างอิงถึงชีววิทยาของมนุษย์ ซึ่งโดยรวมแล้วถูกเรียกว่าเป็นทฤษฎีเชื้อชาติ (racial theories) รากเหง้าของทฤษฎีนี้เชื่อมโยงไปถึง Carl Linnaeus (ค.ศ. 1707-78) นักพฤกษศาสตร์ สัตววิทยาและนักอนุกรมวิธานชาวสวีดิช ผู้ซึ่งในยุคศตวรรษที่ 18 นั้นเริ่มระบบการจำแนกองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิตด้วยความแตกต่างของรูปร่างลักษณะ เข้าสู่ศตวรรษที่ 19 หลักการของ Linnaeus ถูกรวมเข้ากับการค้นพบใหม่ที่ครอบคลุมงานของ Alfred Russel Wallace (ค.ศ. 1823-1913) นักวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ชาวอังกฤษ และ Charles Darwin (ค.ศ. 1809-82) นักธรรมชาติวิทยาชาวอังกฤษ ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 แนวทางหลักที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาความแตกต่างของมนุษย์ในยุโรปและอเมริกาเหนือเป็นการอ้างอิงถึงลักษณะทางชีววิทยาที่สามารถสังเกตได้ มีงานศึกษาเป็นจำนวนมากที่พยายามตอกย้ำและแจ้งการจำแนกมนุษย์ออกเป็นสี่กลุ่มสีผิวให้มีความละเอียดแยกย่อยมากขึ้น แต่ก็ยังอยู่บนฐานของมาตรวัดทางชีววิทยาอยู่ จากการทบทวนงานของนักวิชาการตามทฤษฎีนี้ คายส์พบว่าความพยายามของคนอื่นในการจำแนกผู้คนโดยเชื้อชาตินั้นล้นแล้วแต่ล้มเหลวด้วยเพราะความจริงที่ว่ามนุษย์ทุกคนล้วนแล้วแต่เกิดจากการแต่งงานที่ข้ามไปมา และคุณลักษณะต่างๆ ในทางสรีระของผู้คนแต่ละกลุ่มย่อมเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละชั่วรุ่นคน Gordon Bowles นักมานุษยวิทยา ภายภาพชาวอเมริกันอีกคนหนึ่งที่ดีพิมพ์หนังสือชื่อ People of Asia ในปี 1977 เริ่มต้นด้วยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประชากรมนุษย์ ด้วยการกล่าวถึงว่า “ประชากรมนุษย์ประกอบด้วยสายพันธุ์ที่หลากหลายซึ่งยังมีโอกาสผสมผสานมากขึ้นเมื่อกาลเวลาผ่านไปในแต่ละชั่วรุ่นคน ล้วนแล้วแต่เป็นสายเลือดผสม ซึ่งเป็นการยากที่จะหากลุ่มที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวและมีสายเลือดบริสุทธิ์” (1977: 2) เช่นเดียวกับ Buxton งานของ Bowles พยายามหาวิธีในการจัดแบ่งผู้คนในเอเชียตามความแตกต่างของรูปร่างลักษณะ ทั้งนี้ ชีววิทยาของมนุษย์ในรูปแบบของพันธุกรรมได้สร้างความก้าวหน้าอย่างมากในการจำแนกความแตกต่าง

ของมนุษย์ในยุคนั้น และเขาเองได้ชี้ให้เห็นว่า “ช่วงเวลาไม่กี่ชั่วรุ่นคนรูปร่างและขนาดของมนุษย์สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามสภาพแวดล้อมรอบตัว” (1977: 291) ดังนั้น งานศึกษาของเขาจึงใช้ข้อมูลระบบของกลุ่มเลือดซึ่งเป็นพันธุกรรมในการจำแนกความแตกต่างของกลุ่มคน เพราะมีนัยในทางเกณฑ์การคำนวณเพื่อจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มคน

ส่วนใหญ่ของคนที่น่าเสนอการจำแนกผู้คนด้วยเชื้อชาติในศตวรรษที่ 19 ตั้งสมมุติฐานถึงความแตกต่างทางสรีระสัมพันธ์กับความแตกต่างด้านพฤติกรรม Bowles ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์คนสุดท้ายที่พยายามจำแนกความแตกต่างของผู้คนในเอเชียอย่างเป็นระบบในทางวิทยาศาสตร์ เวลาที่ได้ทำการตีพิมพ์หนังสือของเขานั้น สมมุติฐานนี้ถูกลดความเชื่อถือจากบรรดานักวิทยาศาสตร์ เพราะความแตกต่างทางพันธุกรรมสัมพันธ์กับเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม แต่ไม่ได้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมแต่อย่างใด นอกจากญี่ปุ่นแล้วไม่เคยมีรัฐใดในเอเชียที่จำแนกความแตกต่างของเชื้อชาติอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเข้าใจความหลากหลายของผู้คนภายใต้เขตขัณฑสีมาของตน แม้ว่าความคิดเกี่ยวกับเรื่องเชื้อชาติได้กลายเป็นประเด็นหนึ่งในทางความคิดของผู้คนเกือบจะทุกประเทศในเอเชีย กระนั้นก็ตามประเด็นทางความคิดเกี่ยวกับเชื้อชาติที่เป็นความแตกต่างตามธรรมชาติและสันดานระหว่างผู้คนก็มักจะเชื่อมโยงกับการจำแนกที่อยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมมากกว่าชีววิทยา

ทฤษฎีที่สองคือ *ทฤษฎีภาษา* ของตะวันตกได้รับการพิสูจน์ว่ามีนัยสำคัญต่อการกำหนดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ในการจำแนกความแตกต่างของผู้คน พัฒนาการของการใช้แนวทางภาษาศาสตร์ในการจำแนกความแตกต่างของผู้คน อาจสามารถสืบย้อนกลับไปถึง William Jones (ค.ศ. 1746-94) ผู้ซึ่งในช่วงท้ายของศตวรรษที่ 18 ค้นพบว่าภาษากรีก ละติน โกลิก เซลติก และสันสกฤตนั้นมีลักษณะร่วมกัน ในช่วงศตวรรษที่ 19 ได้เพิ่มจำนวนนักวิชาการที่เริ่มต่อยอดข้อค้นพบของ Jones ที่ว่าเสียงพื้นฐานในภาษาเหล่านั้นสามารถทำให้เห็นได้ว่ามาจากระบบเสียงเดียวกัน

การยอมรับว่าทุกภาษาพูด แม้จะมีระบบเสียงเฉพาะของตน แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันแล้วเห็นความเชื่อมโยงกันและกันอยู่นั้นกลายเป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งทางด้านวิทยาศาสตร์ในศตวรรษที่ 19 เช่นเดียวกับเกณฑ์ทางด้านพันธุกรรม ระบบภาษาพูดถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการสืบค้นความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และการจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มตระกูลภาษาและสำเนียงท้องถิ่นในสังคม เปรียบเทียบกับแนวคิดที่ว่าความแตกต่างทางพันธุกรรมของมนุษย์สัมพันธ์กับความเป็นลักษณะเฉพาะของพฤติกรรมของกลุ่มคน นักวิชาการที่สนใจนำแนวคิดการใช้ภาษามาจำแนกความแตกต่างของกลุ่มคนก็ตั้งสมมุติฐานว่าความแตกต่างของระบบเสียงนั้นสัมพันธ์กับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้คนแต่ละกลุ่มในสังคมเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม คายส์พบว่าความสัมพันธ์ของระบบเสียงไม่ได้เป็นเพียงความสัมพันธ์ที่มีนัยระหว่างกลุ่มภาษา และไม่ได้เป็นเกณฑ์ที่ดีที่สุดในการจำแนกกลุ่มภาษาต่างๆ ดังที่นักภาษาศาสตร์ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับชาวเอเชียอย่าง James A. Matisoff ได้เขียนเอาไว้ว่า “ภาษาต่างๆ ที่ครั้งหนึ่งไม่ได้มีความสัมพันธ์กันแต่อย่างใด แต่อาจเป็นไปได้ที่ทุกภาษามาปรากฏให้เห็นความเหมือนกัน ด้วยระยะเวลาอันยาวนานที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารและอิทธิพลต่อกันและกัน” (1983: 60) ดังนั้น ภาษาเวียดนามอาจประกอบด้วยคำศัพท์ที่ยืมมาจากภาษาจีนในอัตราส่วนที่สูงมาก ทั้งๆ ที่ในอดีตนั้นทั้งสองภาษาไม่เคยสัมพันธ์กัน เช่นเดียวกับภาษาไทยกลางที่มีที่มาจากภาษาเขมรซึ่งแต่เดิมไม่ได้สัมพันธ์กันแต่อย่างใด และภาษาอื่นๆ อีกมากที่รับเอาภาษาสันสกฤตเข้ามา ทั้งที่แต่เดิมไม่เคยมี เป็นต้น สิ่งที่ Matisoff ชี้ให้เห็นเป็นการทั่วไปคือว่าภาษาต่างๆ ล้วนแต่เป็นผลผลิตของอิทธิพลที่หลากหลายในประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกันรูปแบบทางวัฒนธรรมและระบบพันธุกรรมที่ย่อมมีการส่งอิทธิพลข้ามกลุ่มคน

ประเด็นนี้นำมาสู่การสนับสนุนข้อเท็จจริงที่ว่า กลุ่มคนเป็นจำนวนมากในเอเชียเป็นกลุ่มที่พูดได้สองภาษาหรือเป็น ลุ่มพหุภาษา เช่นเดียวกับในภูมิภาคอื่นของโลก นั่นคือผู้คนมีความสามารถในการสื่อสารร่วมกับคนอื่นที่ภาษาท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง (Gumperz and Hymes 1972: vii) ทั้งนี้ Matisoff (1983: 58) ตั้งข้อสังเกตว่า “ความจริงที่ว่าภาษาหนึ่งกลายมาเป็นภาษาที่ใช้ร่วมกันระหว่างกลุ่มชนท้องถิ่นที่หลากหลาย ย่อมขึ้นอยู่กับอุบัติการณ์ของประวัติศาสตร์ทางการเมืองและวัฒนธรรม” แม้ปัญหาจะเกิดขึ้นจากการใช้สมมุติฐานที่ว่าความแตกต่างทางภาษาย่อมเป็นตัวชี้วัดของความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่ในความจริงแล้วภาษาก็ยังเป็นเกณฑ์หลักที่ผู้คนเกือบทุกวงการนำมาใช้จำแนกความแตกต่างทางชาติพันธุ์อยู่

นอกจากสองทฤษฎีดังกล่าวแล้ว คายส์ยังได้ทำการทบทวนถึงสองสำนักคิดที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ในเอเชีย อันเป็นผลมาจากการเกิดขึ้นของศาสตร์ด้านชาติพันธุ์วิทยา (ethnology) โดยนักชาติพันธุ์วิทยาที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการจำแนกผู้คนออกเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ และสองสำนักคิดนี้ส่งผลอย่างมากต่อการวางนโยบายด้านชาติพันธุ์ของรัฐบาลประเทศต่างๆ ในเอเชีย

สำนักคิดแรกคือ *สำนักมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์* เริ่มต้นจากงานของ Lewis Henry Morgan (ค.ศ. 1818-81) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน งานวิจัยเกี่ยวกับระบบเครือญาติของ Morgan นำเสนอว่าระบบของคำศัพท์เครือญาติเป็นพื้นฐานต่อสังคมมนุษย์ เปรียบได้กับความสัมพันธ์ของระบบเสียงที่มีต่อภาษา หนังสือ *Ancient Society* ([1878], 1985) นำเสนอว่าสังคมมนุษย์ทุกสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็นสามระดับของการวิวัฒนาการ นั่นคือสังคมป่าเถื่อน (savagery) สังคมอนารยชน (barbarism) และสังคมทันสมัย (civilization) แนวทางของ Morgan สงอิทธิพลอย่างมากต่อ Karl Marx หรือแม้แต่ Friedrich Engels สิ่งที่ Marx เขียนไว้ใน *Ancient Society* ที่ถูก Engels ใช้หลังจาก Marx เสียชีวิต ในหนังสือ *Origin of the Family, Private*

Property, and the State, in the Light of the Research of Lewis H. Morgan (พิมพ์เป็นภาษาเยอรมันปี 1884 และฉบับภาษาอังกฤษปี 1972) โดย Engels ย้อนปรับทฤษฎีของ Morgan ในประเด็นที่ว่า “แนวคิดวัตถุนิยม ปัจจัยที่กำหนดทางประวัติศาสตร์ กลายเป็นผลผลิตและการผลิตซ้ำของ สาระสำคัญของชีวิตในปัจจุบัน” แบบฉบับการเป็นนักวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ ของ Engels ที่ได้รับความคิดมาจาก Morgan ส่งผลต่องานใหม่ของ V. I. Lenin และ Josef Stalin ในศาสตร์แห่งชาติพันธุ์วิทยา (science of ethnology) ที่ต่อมาประเทศที่นำโดยพรรคคอมมิวนิสต์ทั้งหลายได้นำมาใช้ โดยเฉพาะประเด็นว่าด้วยชนชาติ (nation) ที่ Stalin นิยามว่าเป็น “วิวัฒนาการ ทางประวัติศาสตร์ ชุมชนที่คงตัวของผู้คน การก่อรูปแบบพื้นฐานของภาษา อาณาบริเวณ วิถีเศรษฐกิจ และการสร้างขึ้นในทางจิตวิทยา แล้วสำแดงออกมาเป็นวัฒนธรรมร่วม” (Stalin, 1953: 307) นิยามดังกล่าวกลายเป็นสิ่งที่ถูก วิพากษ์อย่างมาก ดังที่ Walker Conner นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันเขียนว่า “ชนชาติ” ในความคิดสาย Marxist-Leninist นั้นเป็นการ “อธิบายประหนึ่ง ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่วิวัฒนาการในประวัติศาสตร์ ที่นำมาซึ่งการดำรงอยู่เพียง แค่ซากของระบบศักดินากับกำเนิดขึ้นของระบบทุนนิยม” (1984: 7) ผลที่เกิดขึ้น ตามมาคือนักชาติพันธุ์วิทยาสายมาร์กซิสต์ ได้ใช้นิยามของ Stalin ในการ จำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มชนชาติย่อยๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของแนวคิด แบบวิวัฒนาการของ Engels และ Morgan ซึ่งยังอยู่ห่างไกลหรือก้าวไม่ถึงขั้น ของสังคมแบบทุนนิยม งานของนักวิชาการสำนักคิดนี้มีผลอย่างมากต่อการจัด กลุ่มชนชาติในประเทศสังคมนิยมอย่างจีนและเวียดนามในยุคของการสร้าง ชาติใหม่มาจวบจนปัจจุบัน

สำนักคิดที่สองเป็น สำนักมานุษยวิทยาสายอังกฤษ-อเมริกัน ที่ไม่ใช่ สายมาร์กซิสต์ (non-Marxist Anglo-American Anthropology) นับแต่หลัง สงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา นักมานุษยวิทยาสายอังกฤษ-อเมริกันให้ความ สนใจกับผู้คนที่เป็นกลุ่มยังคงอยู่ใน “สังคมป่าเถื่อน” (savagery) และสังคม

“อนารยชน” (barbarism) ตามการแบ่งกลุ่มของ Morgan แต่เลือกที่จะใช้คำว่า “ชนเผ่า” (tribe) ในการเรียกคนเหล่านั้น ก่อนหน้านั้น คือปี 1912 มีคู่มือสำหรับการวิจัยทางมานุษยวิทยาที่ตีพิมพ์โดยสถาบันมานุษยวิทยาแห่งราชสำนัก (Royal Anthropological Institute) ได้นิยามคำว่า “ชนเผ่า” ที่มีลักษณะคล้ายกับความหมายที่ Stalin ใช้กับคำว่า “ชนชาติ” (nation) คือ “ชนเผ่าเป็นกลุ่มเฉพาะประเภทที่เรียบง่าย เร่ร่อนและตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ที่แน่นอน พูดยาภาษาที่มีสำเนียงเดียวกัน มีรูปแบบการปกครองอย่างหลวมๆ และสามารถรวมตัวกันเพื่อกิจกรรมส่วนรวมได้ เช่น การทำสงคราม” (Freire-Marreco and Myres, 1912: 156) แม้นักมานุษยวิทยาและนักชาติพันธุ์วิทยาทั้งสายมาร์กซิสต์และไม่สายมาร์กซิสต์ จะใช้คำที่แตกต่างกันในการเรียกผู้คนที่พวกเขาศึกษา แต่ก็มีฉันทามติร่วมกันในยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่สองว่าระหว่างผู้คนกลุ่มต่างๆ นั้นมีความแตกต่างโดยพื้นฐานของโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ และลักษณะเหล่านี้มีความคงตัวจากคนชั่วรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้น จึงทำให้สามารถหาวิธีการอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ในการจำแนกความแตกต่างของผู้คนกลุ่มต่างๆ

เมื่อก้าวเข้าสู่ช่วงทศวรรษ 1950 นักมานุษยวิทยาสายอเมริกันเริ่มใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic group) แทนคำอื่นๆ ที่เคยใช้มาก่อนหน้านั้น เหตุผลหลักอย่างหนึ่งคือต้องการตอบโต้ต่อแนวคิดวิวัฒนาการที่มีมาแต่เดิม และอีกเหตุผลหนึ่งเพราะการเริ่มเกิดยอมรับในหลากหลายกลุ่มที่แตกต่างกันที่มากไปกว่าคำว่า “ชนเผ่า” (tribe) ที่เป็นที่ยอมรับและเข้าใจกันมาตั้งแต่ต้น ภายหลังการเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบกับคำศัพท์ใหม่ ำมาซึ่งผลผลิตของงานชิ้นสำคัญอย่าง HRAF ที่สนับสนุนการตีพิมพ์หนังสือ Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia (LeBar, Hickey, and Musgrave, 1964) และเอกสารแนบที่เป็น “แผนที่กลุ่มภาษาต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (Ethnolinguistic Map of Southeast Asia) แม้ว่าจะงานดังกล่าวจะตีพิมพ์และ

เผยแพร่ในปี 1964 แต่ข้อสมมุติฐานพื้นฐานต่างๆ ภายใต้งานดังกล่าวยังคงเป็นที่ถกเถียงและถูกท้าทายเพิ่มมากขึ้นในวงการมานุษยวิทยาตะวันตก

ความท้าทายต่องานมานุษยวิทยาสายอังกฤษ-อเมริกันได้เริ่มขึ้นจากการตีพิมพ์ผลงานของ Edmund Leach เรื่อง Political Systems of Highland Burma เมื่อปี 1954 Leach ได้ทำการศึกษากลุ่ม “ชนเผ่า” คะฉิ่นที่อยู่บนพื้นที่สูงในพม่าตั้งแต่ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ด้วยงานวิจัยภาคสนามที่เขามีความคิดที่จะค้นหาความเป็นตัวแทนของชนเผ่านี้เพื่อทำการศึกษา อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของเขาได้เปิดแง่มุมใหม่ นั่นคือระหว่างสงครามโลกนั้น ในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่อาณานิคมอังกฤษ แทนที่จะเป็นการทำตามธรรมเนียมการทำงานชาติพันธุ์วรรณาปกติ และแทนที่จะทำงานวิจัยภาคสนามนาม สิ่งที่เขาเรียนรู้มาในช่วงก่อนสงคราม เมื่อเขาได้เดินทางไปทั่วพื้นที่บนภูเขาในเขตกะฉิ่น ทำให้เขาเริ่มตระหนักว่าชาวกะฉิ่นเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้มีเพียงภาษาเดียว ไม่ได้มีโครงสร้างทางสังคมเป็นแบบเดียวกัน และไม่ได้เป็นระบบการเมืองการปกครองที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง (1954: 281) แต่ Leach พบว่ากะฉิ่นประกอบด้วยผู้คนที่พูดหลากหลายภาษาเฉพาะของตนเอง เช่น จิงเผาะ มะรุ นุงและลีซู กับทั้งมีโครงสร้างทางสังคมที่เป็น การหลอมรวมระหว่างระบบการสืบทอดทางฝ่ายชายแบบกะฉิ่นกับฝ่ายหญิงแบบฉานในเวลาที่แตกต่างกันออกไป และมีการจัดองค์กรทางการเมืองการปกครองที่สัมพันธ์กับระบบชนชั้นซึ่งเป็นอีกระบบหนึ่งของกลุ่มคนฉานที่แตกต่างกันออกไป กล่าวอีกนัยหนึ่ง กะฉิ่นไม่ได้เข้ากับรูปแบบการจัดกลุ่มของ “ชนเผ่า” หรือไม่ได้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มี “หน่วยทางวัฒนธรรม” เฉพาะของตน

ปริศนาดังกล่าวได้ถูกทำให้เกิดความกระจ่างมากขึ้นด้วยทฤษฎีการศึกษาด้านชาติพันธุ์สัมพันธ์ในยุคหลังทศวรรษ 1960 การที่มนุษย์ทุกคนมีภาษาและพฤติกรรมทางวัฒนธรรม ดังที่ Pierre Bourdieu (1977) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสใช้คำว่า “ฮาบิตัส” (habitus) ที่ทำให้ผู้คนแสดงออกมา

ในทีสาธารณะหรือสังคมก่อนที่จะสำนึกในสิ่งที่ตัวเองกระทำนั้น ดังนั้น พฤติกรรมต่างๆ จึงมีความสำคัญและความหมายอย่างยิ่งต่อการใช้ชีวิต (ดูใน Hastrup and Olwig, 1997: 11; Tapp, 2002: 64) ไม่ว่าบางรูปแบบหรือ รูปแบบทั้งหมดจะเป็นความจริงที่เป็นพื้นฐานดั้งเดิม (primordial) (ดูใน Geertz, 1973; Keyes, 1976) หรือรูปแบบอื่นๆ อย่างภาษาอื่น หรือทักษะ การทำงานใหม่ หรือสถานะทางสังคมที่ได้มา จะเข้ามาแทนที่รูปแบบที่ได้เรียนรู้ มาก่อนหน้านี้ ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ผู้คนแสดงออก (Keyes, 1981) ที่มากกว่านั้นคือการรับรู้ทางสังคมเกี่ยวกับความแตกต่างของผู้คนไม่ได้ ขึ้นอยู่กับรูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่ก่อนแล้ว แต่ขึ้นอยู่กับว่ารูปแบบไหนที่มีความ โดดเด่นในความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่มองเห็นตัวเขาเอง หรือมองเห็นโดย คนอื่นว่ามีความแตกต่างด้วย

ในโลกสมัยใหม่ รัฐชาติกลายมาเป็นสถาบันที่มีบทบาทอย่างมาก ไม่เฉพาะในแง่ของการกำหนดโครงสร้างที่มีผลต่อปฏิบัติการที่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คน แต่ในแง่ของการกำหนดว่าอะไรคือความแตกต่าง อย่างมีนัยสำหรับผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตอำนาจของรัฐ ดังที่ Charles F. Keyes ได้เขียนเอาไว้ว่า “รัฐชาติหรือขบวนการเคลื่อนไหวสมัยใหม่พยายามที่จะ เข้ายึดกุมอำนาจของรัฐในการสร้างเรื่องเล่าที่ครอบงำเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม และชะตากรรมของผู้ที่อ้างตัวเพื่อสร้างชุมชนชนชาติ วาทกรรมของนักชาตินิยม ได้สร้างบรรยากาศที่ทำให้ชาติพันธุ์สัมพันธ์กลายเป็นประเด็นที่มีความสำคัญ ขึ้นมา” (Keyes, 1997: 153) หากย้อนกลับไปที่กรณีตัวอย่างของคะฉิ่น การที่ปัจจุบันคะฉิ่นเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่า ก็เพราะเป็นการเมืองว่า ด้วยชาติพันธุ์สัมพันธ์ของประเทศนั้นนั่นเอง (Smith, 1999) ทั้งนี้ ผลงานและ กระบวนทัศน์ในการศึกษาชาติพันธุ์ของนักวิชาการสำนักนี้ได้ส่งอิทธิพลต่อ นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายของรัฐไทยที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สำหรับคายส์แล้ว แม้วิทยาศาสตร์ว่าด้วยชีววิทยา ภาษาศาสตร์ และชาติพันธุ์วิทยาสามารถนำมาใช้ในการจำแนกความแตกต่างของมนุษย์ แต่ศาสตร์เหล่านั้นก็ไม่สามารถกำหนดความแตกต่างระหว่างผู้คนหรือ กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ หากแต่การกำหนดดังกล่าวเป็นผลผลิตทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองของรัฐชาติสมัยใหม่ ดังในกรณีของรัฐจีน เวียดนาม ไทยและพม่า ดังนั้น คายส์จึงสรุปและเปิดเป็นประเด็นทิ้งท้ายว่า การเมือง ว่าด้วยการจำแนกความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในสังคมมนุษย์ในกรณีของเอเชีย ล้วนแล้วแต่มีจุดบกพร่อง จึงยังคงเป็นความท้าทายสำหรับคนของรัฐและ นักวิชาการที่สนใจงานศึกษาทางด้านชาติพันธุ์ในการค้นหาหลักเกณฑ์การ จำแนกและสร้างแนวคิดที่เหมาะสมกว่าต่อไป (Keyes, 2002: 1194)

แม้จะมีงานเขียนของคายส์อีกหลายชิ้นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ชาติพันธุ์ในไทยและภูมิภาค แต่ก็ยังเป็นเพียงประเด็นย่อยและเชื่อมโยงกับงาน ชิ้นสำคัญที่ได้ทบทวนมาข้างต้นเท่านั้น ตัวอย่างของงานเหล่านั้นคือ Thailand, Laos, and the Thai Northeastern Problem (1964), Ethnic Identity and Loyalty of Villagers in Northeastern Thailand (1966), Tai Tribal Relations in a Frontier District of Thailand: A Preliminary Report (1969), Ethnic Change (1981), Tribal Religions in Southeast Asia (1981), Tourism and Ethnicity (1984), Tribal Ethnicity and the State in Vietnam: A Review Article (1984), Tribal Peoples and the Nation State in Mainland Southeast Asia (1987), A Southeast Asianist Perspective on Ethnicity Theory (1990), Christianity as an Indigenous Religion in Southeast Asia (1991), The Nation-State and the Politics of Indigenous Minorities: Reflections on Ethnic Insurgency in Burma (1994), The 'Great Transformation' of Upland Peoples in Thailand and Vietnam (1997), Cultural Diversity and National Identity in Thailand (1997), The Thái of Vietnam in Thai Thought (1998),

Cultural Differences, The Nation State, And Rethinking Ethnicity Theory: ‘Lessons’ From Vietnam (2001), Afterword: The Politics of ‘Karen-ness’ in Thailand (2003), Ethnicity and the Nation-States of Thailand and Vietnam (2007), On the Margins of Asia: Diversity in Asian States (2007) เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนไม่ได้นำมาทบทวนในรายละเอียดในที่นี้

คายส์กับนักวิชาการด้านชาติพันธุ์ในเอเชีย

ตลอดช่วงระยะเวลาประมาณห้าทศวรรษของการสอนหนังสือที่ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยวอชิงตัน เมืองซีแอตเทิล ได้สร้างลูกศิษย์ทั้งชาวไทยและต่างชาติที่ต่อมาได้ทำวิจัย ตีพิมพ์ผลงานและสอนด้านชาติพันธุ์หลายคนด้วยกัน โดยเฉพาะในประเทศไทย³ เวียดนามและจีน ทั้งนี้ ลูกศิษย์เหล่านั้นมีทั้งที่อาจารย์คายส์เป็นที่ปรึกษาหลักโดยตรง และที่เพื่อนอาจารย์ร่วมสถาบันอย่าง Stevan Harrell ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศจีนเป็นที่ปรึกษาหลัก แต่ทั้งสองท่านล้วนมีส่วนในการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคนี้ด้วยกัน

ในประเทศไทย ลูกศิษย์รุ่นแรกๆ ของคายส์ที่ทำวิจัยและสอนด้านชาติพันธุ์ ได้แก่ อมรา พงศาพิชญ์ ที่ทำวิจัย สอนและผลิตตำราเกี่ยวกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมไทย นฤมล อรุโณทัย ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการทำงานวิจัยและช่วยเหลือชาวเลกลุ่มต่างๆ ในภาคใต้ของประเทศไทย ในปัจจุบัน สุริยา สมุทคุปต์ ที่ทำงานร่วมกับพัฒนา กิติอาสา ซึ่งเป็นทั้งลูกศิษย์

³ ด้วยความเชี่ยวชาญในภาษาและวัฒนธรรมไทย คายส์ย้ายกับนักศึกษาไทยที่เรียนกับเขาอยู่ตลอดว่า ต้องการที่จะใช้คำว่า “ครู” กับ “ศิษย์” ที่มีความหมายและความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกว่าการเป็นอาจารย์กับนักศึกษา

และเพื่อนร่วมงานของสุริยา นอกจากนั้นแล้ว วัฒนา กิตติอาสา ยังเป็นลูกศิษย์คนหนึ่งของคายนส์ที่มีความสามารถและมีผลงานโดดเด่นด้วย งานศึกษาเกี่ยวกับคนยวนสี่คิ้วของสุริยาและพัฒนานับเป็นชิ้นสำคัญที่เปิดประเด็นชาติพันธุ์สัมพันธ์ในภาคอีสาน ต่อมาที่พัฒนา กิตติอาสา สอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติในสิงคโปร์ เขายังได้ทำการศึกษาชีวิตของแรงงานไทยที่นั่นอย่างละเอียดด้วย นอกนั้นมี ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี ที่ศึกษากลุ่มชาวกะเหรี่ยงในเขตทุ่งใหญ่นเรศวร รวมทั้งประเด็นและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในภาคเหนือ อนุสรณ์ อุณโณ ศึกษาชาวมลายูมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทย ในขณะที่ผู้เขียนเอง(ประสิทธิ์ ลิปะรีชา)ก็ทำงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในประเทศไทยและเพื่อนบ้าน รวมถึงการติดตามขบวนการเคลื่อนไหวของชนพื้นเมืองในประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ด้วย

ในประเทศเวียดนาม เช่นเดียวกับประเทศไทย คายนส์มีบทบาทอย่างมากในการสร้างโอกาสในการศึกษาระดับปริญญาเอกแก่นักวิชาการทั้งที่เป็นชาวกิ่งห์(เวียดนาม)และกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อย อย่าง Nguyen Van Thang ที่ศึกษากลุ่มชาวนาเหมียวซึ่งเป็นกลุ่มย่อยของชาติพันธุ์ม้งในภาคเหนือของเวียดนาม Duong Bich Hanh ศึกษาชาวม้งกับการท่องเที่ยวในเมืองซาปา รวมถึงนักวิชาการที่มีพื้นเพมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไท อย่าง Cam Hoang และ Doan Tuyen Thi ที่ปัจจุบันยังเป็นนักวิจัยของสถาบันวิจัยในกรุงฮานอยอยู่

ลูกศิษย์ของคายนส์ (กับ Stevan Harrell) ที่เป็นชาวต่างชาติ แต่ได้ทำงานวิจัยภาคสนามในชุมชนชาติพันธุ์ในเอเชีย โดยเฉพาะในประเทศไทย เวียดนาม และจีน มีหลายคนด้วยกัน เช่น Shih-chung Hsiah ที่ศึกษาชาวไทลื้อในสิบสองปันนาของประเทศจีน Cheung Siu-woo ที่ศึกษาชาวเกอซึ่งเป็นกลุ่มย่อยของชนชาติเหมียวในประเทศจีน Judith Pine ศึกษาคนลาหู่ในภาคเหนือของไทย Rie Nagamura ที่ศึกษาชาวจามทางตอนใต้ของเวียดนาม เป็นต้น

เพื่อนนักวิชาการชาวไทยและต่างชาติที่ทำงานร่วมกับคายส์มาโดยตลอด ซึ่งมีผลงานวิชาการและการสอนเกี่ยวกับชาติพันธุ์ในภูมิภาคนี้ ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประกอบด้วย สุเทพ สุนทรเภสัช ชัยนันท วรรณนะภูติ อานันท์ กาญจนพันธุ์ ยศ สันตสมบัติ กับนักวิชาการชาวต่างชาติอย่าง Grant Evans ศึกษาบทบาทของรัฐชาติกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศลาว Frank Proschan ที่ศึกษาชาวขมุในลาว Oscar Saleminck ศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ในบริเวณที่ราบสูงตอนกลางของประเทศเวียดนาม และคนอื่นๆ

ปัจจุบันมีหลานศิษย์ของคายส์ ซึ่งเป็นผลผลิตจากการที่ลูกศิษย์สายตรงของคายส์นำเอาวิชาความรู้ทางด้านชาติพันธุ์มาสอนต่อ⁴ นับเป็นการสร้างวงศาวิทยาการศึกษาชาติพันธุ์ของคายส์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบนกับประเทศจีน อย่าง Ma Jianxing ที่ศึกษาชาวลาหู่ในประเทศจีน เป็นลูกศิษย์ของ Cheung Siu-woo ที่ The Hong Kong University of Science and Technology โดยเฉพาะการเปิดหลักสูตรชาติพันธุ์สัมพันธ์และการพัฒนาในคณะสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ผลิตมหาบัณฑิตด้านชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการไทยรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากงานศึกษาชาติพันธุ์ของคายส์มาใช้ในการทำวิจัยและการเรียนการสอน เช่น วสันต์ ปัญญาแก้ว อรรถญาศิริผล มุกดาวรรณ ศักดิ์บุญ ยุคติ มุกดาวิจิตร เป็นต้น

⁴ มีอยู่ครั้งหนึ่งที่คายส์ได้มาเป็นวิทยากรบรรยายให้นักศึกษาหลักสูตรชาติพันธุ์สัมพันธ์และการพัฒนาฟัง คายส์กล่าวอย่างภาคภูมิใจและด้วยข้อสงสัยว่า อยากรู้ว่าลูกศิษย์ของตัวเองได้สร้างหลานศิษย์รุ่นใหม่ในการศึกษาชาติพันธุ์อย่างไรบ้าง

สรุป

ชาร์ล เอฟ คายส์ เป็นนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันที่ทำงานวิจัยในประเทศไทยมายาวนาน ระหว่างต้นคริสต์ทศวรรษ 1960 ถึง 2000 ในยุคต้นคริสต์ทศวรรษ 1990 ยังได้ขยายพื้นที่การวิจัยไปยังประเทศเพื่อนบ้านอย่างลาว จีนและเวียดนามด้วย แม้ประเด็นการวิจัยของคายส์จะมีหลากหลายประเด็นด้วยกัน แต่การศึกษาชาติพันธุ์เป็นหนึ่งในประเด็นหลักที่คายส์ได้สร้างคุณูปการเอาไว้อย่างมาก ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นสองยุคด้วยกัน คือยุคระหว่างคริสต์ทศวรรษ 1960-1980 งานศึกษาชาติพันธุ์ของคายส์ได้รับอิทธิพลจากงานของนักมานุษยวิทยาด้านชาติพันธุ์คนสำคัญอย่าง Edmund Leach และ Michael Moerman รวมถึง Fredrik Barth ที่มองชาติพันธุ์ในมิติของความสัมพันธ์อย่างมีความเป็นพลวัต แทนที่การให้ความสำคัญกับแก่นสารทางวัฒนธรรมอย่างภาษาพูดและวิถีชีวิตด้านอื่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความตายตัวและไม่เห็นความสัมพันธ์ทั้งภายในและระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ เข้าสู่ช่วงต้นคริสต์ทศวรรษ 1990 งานศึกษาชาติพันธุ์ของคายส์เริ่มให้ความสำคัญกับอิทธิพลของรัฐชาติในการสร้างอัตลักษณ์ต่อกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งภายในรัฐและข้ามรัฐ ซึ่งกระบวนการนี้ในการศึกษาดังกล่าว คายส์ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากแนวคิดเทคโนโลยีแห่งอำนาจของนักวิชาการในสำนัก Foucault ทั้งนี้ นอกจากคุณูปการจากผลงานวิชาการด้านชาติพันธุ์แล้ว บทบาทในการสอนของคายส์ยังได้สร้างนักวิชาการด้านชาติพันธุ์รุ่นใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นลูกศิษย์สายตรงในการทำวิจัยและสร้างหลานศิษย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านชาติพันธุ์ในประเทศไทยและเพื่อนบ้านในภูมิภาคนี้ด้วย

อย่างไรก็ตาม เป็นที่สังเกตว่ากระแสโลกาภิวัตน์ได้ศับคลานและเข้ามา มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์อย่างเข้มข้นตั้งแต่ยุคคริสต์ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา แต่ยังไม่มียานศึกษาด้านชาติพันธุ์ของคายส์ชิ้นใดเลย ที่ให้ความสำคัญกับมิติโลกาภิวัตน์กับชาติพันธุ์ นอกจากนั้นแล้วคายส์ยังไม่ได้

ศึกษาถึงขบวนการเคลื่อนไหวของชนพื้นเมืองในไทยและเอเชีย แม้ว่าจะมีนักวิชาการด้านชาติพันธุ์หลายคนได้ให้ความสนใจศึกษาและตีพิมพ์ผลงานเกี่ยวกับความเป็นชนพื้นเมืองแล้วก็ตาม จึงเป็นความท้าทายสำหรับคนรุ่นใหม่ในการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ในมิติและบริบทใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ต่อไป

บรรณานุกรม

- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (2565). *ชาติพันธุ์สัมพันธ์: การเมืองของความสัมพันธ์และแนวคิดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- Anderson, Benedict. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London and New York: Verso.
- Barth, Fredrik. (1969). Introduction. In *ethnic groups and boundaries*, Fredrik Barth (ed.), pp. 9-38. Boston: Little, Brown and Co.
- Cohn, B. S., and N. B. Dirks. (1988). Beyond the fringe: The nation state, colonialism, and the technologies of power. *Journal of Historical Sociology*, 12: 224-229.
- Eriksen, Thomas Hylland. (2010). *Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives*. PlutoPress. (First published in 1994).

- Keyes, Charles F. (1966). “Ethnic Identity and Loyalty of Villagers in Northeastern Thailand,” *Asian Survey*, 6.7:362–69. [Translated into Thai and reprinted under the title of “Laksana thāng chattiphan lae khwām phakdi không chāo bān nai phāk tawan ok Chiang Nua,” in Sangkhomwitthayā Không Mūbān phāktawanôk Chiang Nua (“Sociology of Northeastern Villages”) Suthep Soonthornpesuch, ed. (Bangkok: Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, 1968). Pp. 229–46.] [Reprinted in *The Politics of National Integration*, ed. by John McAlister (New York: Random House, 1973). Pp. 355–63.]
- Keyes, Charles F. (1967a). *Isan: Regionalism in Northeastern Thailand*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Southeast Asia Program (Data Paper No. 65).
- Keyes, Charles F. (1967b). *Peasant and Nation: A ThaiLao Village in a Thai State*. Unpublished PhD dissertation, Cornell University.
- Keyes, Charles F. (1969). *Tai Tribal Relations in a Frontier District of Thailand: A Preliminary Report*. Seattle: Thailand Project, Department of Anthropology, University of Washington.
- Keyes, Charles F. (1971). “Buddhism and National Integration in Thailand,” *Journal of Asian Studies*, 30.3:551–68.
- Keyes, Charles F. (1976). “Towards a New Formulation of the Concept of Ethnic Group,” *Ethnicity*, 3: 202–13.

- Keyes, Charles F., ed. (1979). *Ethnic Adaptation and Identity: The Karen on the Thai Frontier with Burma*. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues.
- Keyes, Charles F. (1997). "Ethnic Groups, Ethnicity," in *The Blackwell Dictionary of Anthropology*, ed. By Thomas J. Barfield. Oxford: Basil Blackwell. Pp. 152-54.
- Keyes, Charles F. (1992). "Who Are the Lue Revisited? Ethnic Identity in Laos, Thailand, and China," Cambridge, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology, The Center for International Studies, Working Paper.
- Keyes, Charles F. (1995). "Who Are the Tai? Reflections on the Invention of Local, Ethnic and National Identities," *Ethnic Identity: Creation Conflict, and Accommodation*. Lola Romanucci-Ross and George A. De Vos, eds. Third Edition. Walnut Creek, CA: Alta Mira Press. Pp. 136-60.
- Keyes, Charles F. (2002). "'The Peoples of Asia': Science and Politics in Ethnic Classification in Thailand, China and Vietnam," *Journal of Asian Studies*, 61.4: 1163-1203
- Leach, Edmund R. (1954). *Political systems of highland Burma*. Cambridge: Harvard University Press.
- Moerman, Michael. (1965). Ethnic identification in a complex civilization: Who are the Lue?, *American Anthropologist*, 67(5), 1215-1230.

- Moerman, Michael. (1968). Being Lue: Uses and abuses of ethnic identification, in Essays on the Problem of the Tribe, June Helm (ed.), pp. 153-69. *Proceedings of 1967 Annual Spring Meeting of the American Ethnological Society*. Seattle: University of Washington Press.
- Naroll, Raoul. (1964). On ethnic unit classification. *Current Anthropology*, 5: 283-9, 306-12.
- Naroll, Raoul. (1968). Who the Lue Are. In Essays on the Problem of the Tribe, June Helm (ed.), pp. 72-79. *Proceedings of 1967 Annual Spring Meeting of the American Ethnological Society*. Seattle: University of Washington Press.